

te luieren, te dolen en te dagdromen” (102).

Wellicht het interessantste deel van het essay is als Donner dit kader ook tracht in te zetten om inzicht te krijgen in de hedendaagse opkomst van *alt-right* (63) en complotdenkers (104). Donner ziet beide groepen als een variant van deze Grote Weigering: een uiting van verzet tegen de irrationaliteit van het rationele systeem. “Maak dit systeem kapot, misschien, dit technologisch productieapparaat, door haar fundamenten aan te vallen: de opvattingen over wat rationeel en redelijk is. Dat is wat complotdenkers eigenlijk doen” (105). Tegelijkertijd erkent ze ook dat de specifieke vormen die dit verzet aanneemt niet noodzakelijk tot iets leiden. In feite zat die diagnose van complotdenkers al in een stuk dat ook in *De Groene Amsterdammer* verscheen, en me aanzette het hele essay te lezen in de hoop een meer diepgaande analyse te vinden. Het essay lost die belofte niet in. Ik zou zelfs durven pleiten dat het stuk in *De Groene* volstond; in boekvorm worden er enkel een heleboel zaken toegevoegd die, ofwel niet bijster verrassend zijn voor wie enigszins met links-marxistische cultuurdiagnoses vertrouwd is, ofwel bevreemdend zijn, zoals de excursie in kwantummechanica of de overvloed aan clichématige sciencefiction (zoals *Star Trek*). In die zin leest het essay wel leuk, maar lijkt Marcuse ons toch niet al te veel nieuws te vertellen over deze hedendaagse vormen van verzet.

Massimiliano SIMONS (Maastricht)

FUCK DE MEDIA, RED DE PERS

Guido Van Liefvering, *Fuck de media, red de pers*. Epo, Berchem, 2022, 195p., ISBN 9789462673694, €20,00.

De titel van het boek maakt de inzet duidelijk: de media en de pers zijn iets compleet anders. Bovendien zijn de media slecht, en de pers goed. Het is een belangrijk onderscheid dat, inderdaad, in het hedendaags publieke debat nogal snel vergeten wordt. Zowel de media als de pers verwijzen op het eerste gezicht naar iets gelijkaardigs: methodes, technieken en instituten die informatie overdragen. Maar de aard van deze informatie, en de motivatie verschillen radicaal. Met een notie als de ‘pers’ associëren we hogere waarden zoals waarheid en rechtvaardigheid – denk aan het stereotype van de onderzoeksjournalist die een complot ontrafelt. De media, daarentegen, gaan in de eerste plaats over *entertainment*. Of wat er verteld wordt in de media waar is, maakt weinig uit, zolang het verkoopt. Het moet kijkers doen kijken en lezers doen lezen. Meer niet.

Sterker nog, de krant kopen is genoeg, ongeacht of je ze leest.

Hoewel het de facto over dezelfde personen of instituten kan gaan – een krant kan getypeerd worden als media of pers – functioneren beide volgens een andere logica: de democratische logica van de pers en de marktlogica van de media. Naast geld verdienen heeft de pers altijd ook de taak om het volk een stem te geven en te informeren over wat de machthebbers aan het doen zijn. De zogenaamde rol van de vierde macht. Geld verdienen kan, maar zou idealiter ten dienste moeten staan van dit democratische doel. Dat is althans het ideaal. De realiteit is echter anders, stelt Van Liefferinge. Meer en meer zijn we de pers met de marktcriteria van de media gaan behandelen, waardoor echte journalistiek langzamerhand onmogelijk werd. We zien dit niet, precies omdat iets wat pers was gerust kan verder blijven bestaan als media, en omgekeerd media de schijn kunnen wekken pers te zijn. Zoals Van Liefferinge het formuleert: het is niet omdat politici vandaag programmapunten lanceren in *Gert Late Night* dat dit programma plots journalistiek wordt. “Anders zouden we *De Slimste Mens* met de vele politici onder de kandidaten een politiek programma moeten noemen” (170).

Van Liefferinges boek snijdt dus een enorm belangrijke problematiek aan, zeker in tijden van *'post-truth'* en complotdenken. Maar de verdienste om een prangend probleem aan te snijden verschilt van een goede analyse van het probleem. De thematiek, hoe belangrijk ook, wordt eigenlijk vrij oppervlakkig uitgewerkt door Van Liefferinge. Eerder valt het boek te lezen als een lange klaagzang van een journalist die hunkert naar een lang vervlogen tijd, waarvan het onduidelijk is of die ooit bestaan heeft. Van Liefferinge is de geestelijke vader van, onder andere, tijdschriften zoals *Joepie* en *Dag Allemaal*. Enigszins verrassend dus om zo'n boodschap te krijgen van iemand gelinkt aan bladen die vaak niet zo serieus genomen worden. Maar dat is dan ook precies deel van de boodschap die Van Liefferinge meegeeft: media of pers is geen onderscheid van roddelblad tegenover kwaliteitskrant, maar van twee verschillende attitudes tegenover wat je met het medium wil bereiken.

Het boek overtuigt de lezer dat we echt nood hebben aan een grondige reflectie over wat we van de media (en de pers) willen, en hoe we dat moeten bereiken. Het boek zelf biedt voor dat actieplan helaas niet altijd de beste middelen. Op z'n minst zijn er drie problemen aan te duiden. Allereerst zou het boek sterker geweest zijn, mocht er een duidelijke structuur in gezeten hebben. Het bestaat uit vier 'hoofdstukken', die mits wat goede wil kunnen worden samengevat als: de huidige situatie in Vlaanderen (H1); de oorsprong van waar het allemaal misliep, namelijk Rupert Murdoch (H2); de huidige problemen (H3); wat er nu zou moeten gebeuren (H4). In de realiteit lopen de hoofdstukken door elkaar en is het vaak moeilijk de rode draad te vinden. Dat heeft ook te maken met het tweede probleem, namelijk dat de hoofdstukken ook vaak geen goed onderscheid weten te maken tussen kern en bijzaak. Eerder wekt het boek meermaals de indruk van een opsomming van leuke opiniestukken en boeken die

Van Liefferinge heeft gelezen, waarvan je bovendien vaak het gevoel krijgt dat er in die werken wellicht meer middelen zitten om het probleem te begrijpen dan in het boek van Van Liefferinge zelf. Grondige analyses van deze secundaire werken ontbreken; vaak raakt Van Liefferinge niet verder dan wat citaten en allusies. Dit probleem uit zich ook in de regelmatige uitweidingen in het boek over zaken die een onduidelijke relatie hebben met de problematiek. Neem een voorbeeld: “Nog zo’n verontrustend fenomeen waar u veel te weinig over leest of hoort, is dat van de cybercriminaliteit” (120). Uiteraard een zeer interessante problematiek, maar hoe dat nog samenhangt met het vraagstuk van de hedendaagse pers wordt door Van Liefferinge niet uitgeklaard.

Een derde probleem is dat Van Liefferinge in het boek ook overkomt als een vrij onbetrouwbare verteller van de geschiedenis van de pers. In alle hoofdstukken duiken wel episodes uit de geschiedenis van kranten en andere media op. Kloppen deze geschiedenissen? Van Liefferinge steunt vooral op zijn eigen autoriteit en geheugen en is spaarzaam in het aangeven van bronnen om zijn stellingen te steunen. Zeker bij de geschiedenis van de Vlaamse pers, waar hij zelf een speler was, komt die vraag op, deels omdat Van Liefferinge niet schuwt zijn eigen praktijken op te hemelen (zoals in het nawoord). Maar het probleem is niet louter dat er weinig bronnen worden gegeven, maar ook dat de opbouw van de geschetste geschiedenis zeer beperkt is. Van Liefferinge lijkt niet in staat om structurele kritiek uit te werken ten aanzien van een specifiek institutioneel probleem. Eerder verglijdt hij in intentionele verklaringen, waar het bepaalde individuen of groepen zijn, die het probleem vormen. Het resultaat is dat het boek regelmatig in nogal simplistische complottheorieën verglijdt, waar de teloorgang van de pers de schuld wordt van Murdoch of Zuckerberg: “Zoals de naam Murdoch staat voor alle kwalijke excessen van de tabloidjournalistiek, is die van Zuckerberg synoniem voor de digitale ontwrichting” (108). Weinigen zullen ontkennen dat deze twee individuen schuld treft, maar het is ongeloofwaardig dat een tijdreismachine en een moord op baby Murdoch al onze problemen zouden oplossen.

Wellicht heeft dat ook te maken met het activistisch karakter van het boek: het wil niet afstandelijk analyseren, het wil de wereld veranderen. In dat geval ligt een vertoog van morele schuld meer voor de hand dan een van sociale oorzaken. Het is echter de vraag of we niet eerst eens een gedegen sociale analyse van de huidige problemen van pers en media nodig hebben, vooraleer we tot zinvolle actie kunnen overgaan. De oplossing die Van Liefferinge nu zelf voorstelt is daarom niet bepaald duidelijk. Hij eindigt met een pleidooi voor gedegen pers, en vermeldt voorbeelden zoals Apache, Mo*, DeWereldMorgen en instituten zoals het Fonds Pascal Decroos voor Bijzondere Journalistiek of het International Consortium of Investigative Journalists (ICIJ) (184-185). Het is dat soort journalistiek dat we moeten koesteren, aldus Van Liefferinge. Maar hoe dat moet gebeuren, vertelt het boek ons niet.

Massimiliano SIMONS (Maastricht)